

31 آگست 2020

داکتر سید عبدالله کاظم

شاه امان الله غازی و برنامه های انکشاف معارف در کشور

(به مناسبت صد و یکمین سالگرد استرداد استقلال کشور)

بخش هفتم

اعزام شاگردان به خارج - یک قدم بزرگ در تاریخ کشور:

بعد از آنکه توافقاتی بین هیئت سفارت فوق العاده افغانستان و مقامات رسمی فرانسه، جرمنی، ایتالیا و ترکیه مبنی بر قبولی شاگردان افغان جهت تحصیل در آن کشور ها صورت گرفت و دولت افغانستان از آن مطمئن گردید، شاه امان الله در مورد انتخاب جوانان از مکتب حبیبیه و اعزام شان بخصوص در جرمنی و فرانسه اقدام نمود. در آنوقت اکثر والدین حاضر نبودند که پسران شان در سنین نوجوانی از دامن فامیل جدا و به کشورهای دور دست برای یک مدت نامعلوم و آینده مجهول وطن و خانه را ترک گویند. بعضی ها از نظر دینی اعزام جوانان را به کشورهای غیراسلامی با فرهنگ کاملاً متفاوت مغایر ارزشهای دینی و عنعنوی خانوادگی خود میدانستند و به اعزام پسران خود رضایت نداشتند. شاه امان الله در انتخاب این جوانان و جلب رضایت فامیلها تلاش کرد تا آنها را قناعت دهد. بهرحال در ماه سنبله 1300 ش (1921) به تعداد 36 نفر از شاگردان مکتب حبیبیه و مکتب حریبه به موافقت اولیای شان انتخاب و بروز 11 میزان به دو گروپ تقسیم و یکی بعد دیگر آماده حرکت بصوب فرانسه و سپس جرمنی شدند.

شاه امان الله در مراسم وداع شخصاً حضور بهم رسانید و درباره اهمیت علوم و فنون در حیات ملت و پابندی به امور شریعت اسلام و حفظ و وقار حیثیت ملی افغانی سخن گفت و خطاب به پدران شاگردان فرمود: «از سبب مسافرت پسران خود که به ممالک دور فرستاده میشوند، متأثر و غمگین نباشید. من از باعث اطمینان شما اولتر پسر خود و برادران خود و از وابستگی خود چند نفر را می فرستم، تا اگر تکالیفی مدنظر باشد، اولتر بخودم عائد شود.» شاه در سخنان خود علاوه کرد: «چیزیکه به بشیر احمد خان سفیر گفته ام همین است که پسر خودم و پسرکاکایم و برادران و دیگر اقربای من را با دیگر بچه های افغان بیک درجه ملاحظه کنید که تفاوت در بین هیچ یک شان دیده نشود.»

شاه غازی خطاب به شاگردان فرمود که: «برای خدا شرف افغانستان را برباد و عزت و نام ملت افغان را پایمال نکنید؛ شما نمونه افغان هستید؛ هیچ یک ساعت تانرا بغیر از درس خواندن بدیگر چیز صرف نکنید که چشم امید وطن بطرف شما است و خاک به چشم وطن خود نزنید. بدون از کوشش برای ترقی افغانستان و خدمت دین اسلام یک لحظه تان را بدیگر چیز صرف نکنید. میدانم که به خدمت دین اسلام و وطن افغانستان میروید، همه شما را بخداوند کریم می سپارم و از خدای خود شما را با علم و کمال و باعزت و شرف واپس بوطن میخواهم. اگر قسمت بود که آمدید و من زنده بودم، خوب و اگر مرده بودم بر سر قبر من آمده و کمال های که حاصل کرده اید، یک یک را بالای قبرم بگوئید که این کمال را حاصل کرده ایم، بعد از آن در قبر آرام خواهم کرد. باز شما را بخداوند می سپارم. بسلامت بروئید و باز آئید.» (متن مکمل بیانیه شاه دیده شود - وکیلی پوپازائی: "سلطنت امان الله شاه"، جلد اول، صفحه 378 - 379)

محمود طرزی وزیر خارجه نیز در بیانیه خود تصریح کرد که: «ما پدرها این روز با سعادت فیروز را اول بار است که بچشم های افتخار و بدیده های مسرت بار مشاهده میکنیم، زیرا که ولد [پسر]های ما برای خدمت دین و دولت و خدمت ملت بسیار غیور افغان به بلاد بسیار بعیده سفر می کنند. با وجود اینکه پادشاه غازی مجاهد در اول سلطنت خود یک جهاد نمودند که بدان استقلال هستی ما حاصل شد، حال یک جهاد دیگر است که پادشاه مهربان ما بدان اقدام نمودند و این جهاد یک جهاد اکبر است که برخلاف جهل و نادانی اعلام میشود که این اولاد عزیز وطن و

د پانو شمیره: له 1 تر 5

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي ښي پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له راليزلو مخکي په ځير و لولي

جگرپاره های ملت ما را در مملکت های بعیده اجنبی برای تحصیل علم و حکمت می فرستند. احتمال دارد که همین اولادهای ما سبب سعادت وطن مقدس ما گردند.» (متن مکمل دیده شود - مأخذ بالا.. صفحه 378)

شاه غازی بعداً روی هریک شاگردان را بوسیده رسم وداع را بجا آوردند و شاگردان با اعضای فامیل خود نیز خداحافظی کردند و بعد از ادای سلام نظامی، شاگردان سوار بر موترها شده به معیت وزیر معارف براه افتادند. در حالیکه سائر شاگردان معارف به دوطرف سرک صف بسته بودند و 21 فیر توپ برای بزرگداشت این روز تاریخی فیر میشد، موترهای حامل شاگردان بصوب بگرامی براه افتادند و در آنجا وزیر معارف با شاگردان خدا حافظی کرد.

عکس مراسم خداحافظی با شاگردان که عازم فرانسه بودند، با حضور شاه امان الله غازی و اراکین دولت در قصر استور

اعزام گروپ اول به فرانسه:

اسمای 36 نفر از شاگردان این گروپ که عازم فرانسه بودند، بتاريخ 11 میزان 1300 (3 اکتوبر 1921) کابل را بصوب اروپا ترک کردند، عبارت بودند از:

الف - شاگردان مکتب فنون حرب: شهزاده هدایت الله خان پسر شاه غازی؛ شهزاده عبدالمجید خان و شهزاده احمد علی خان پسران امیر حبیب الله خان شهید؛ عبدالتواب خان پسر دوم محمود طرزی؛ احمد علی خان پسر اول محمد ولی خان؛ عبدالغفور خان پسر محمد عظیم خان (مشهور به برگد عظیمو)؛ عبدالغنی خان پسر عبدالرحمن خان؛ محمد یعقوب خان پسر...

ب - از شاگردان مکتب حبیبیه - دوره اعدادیه دوم: محمد شریف خان پسر محمد نبی خان؛ محمد کریم خان، محمد عظیم خان و محمد نعیم خان پسران سردار محمد عمر خان بن امیر عبدالرحمن خان؛ محمد طاهر خان پسر نائب سالار محمدنادر خان؛ عبدالحمید خان پسر سردار عبدالعزیز خان؛ نورمحمد خان پسر گل محمد خان؛ عبدالله خان پسر میرزا خداداد خان؛ صفر علی خان پسر پیرمحمد خان؛ محمدزمان خان پسر محمدخان؛ میرمحمدیوسف خان پسر میراحمد جان خان.

ج - از رشديه دوم: غلام حسن خان پسر غلام نبی خان لوامشر؛ محمد یعقوب خان پسر محمد یوسف خان؛ محمد حسین خان پسر حاجی عبدالرؤف خان؛ دین محمد خان پسر خیر محمد خان؛ حبیب الله خان پسر عبدالرحمن خان؛ غلام صدیق خان پسر محمد حسن خان؛ غلام صفر خان پسر جمعه خان بن عبدالقدوس خان اعتمادالدوله.

د - از رشديه اول: محمد اسلم خان پسر محمد انورخان؛ نورالله خان پسر محمد سرورخان؛ محمد کبیر خان پسر مدد خان؛ عبدالرحیم خان پسر عبدالواحد خان؛ محمد یونس خان پسر حاجی محمد قاسم خان، محمد ابراهیم خان پسر عبدالحسین خان؛ شیرمحمد خان پسر قلندر خان.

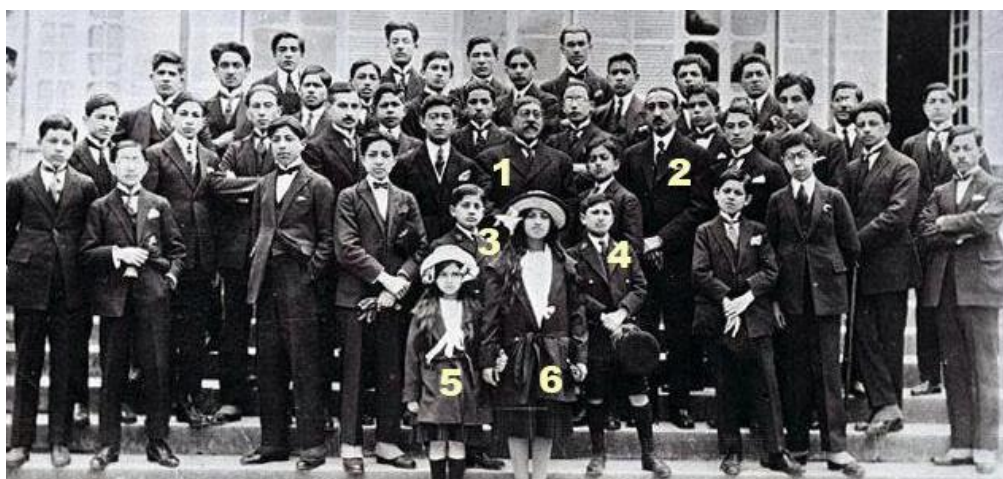
ه - از ابتدائیه: غلام محمد خان پسر شیراحمد خان؛ محمد داؤدخان پسر سردار محمد عزیز خان.

شاگردان مذکور از طریق هندوستان به اروپا سفر کردند و حکومت هندبرتانوی حین اقامت آنها در هند تسهیلات لازم را از پشاور تا بمبئی بوسیله قطار آهن بطور مجانی بدون اخذ کرایه فراهم نمود. (مأخذ بالا.. صفحه 380 تا 382)

د پانوی شمیره: له 2 تر 5

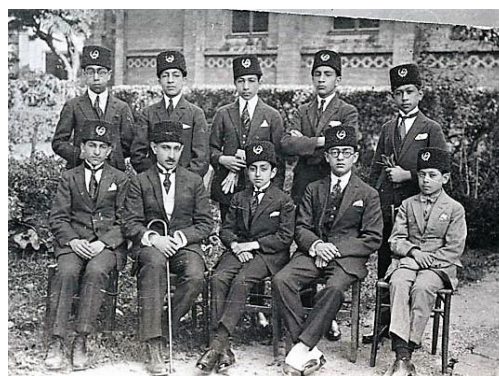
افغان جرمن آنلین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزی ښی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرو لو مخکې په څیر و لولئ

عکس دسته جمعی شاگردانیکه در 11 میزان 1300 (اکتوبر 1921) به فرانسه رفته بودند، در سال 1923 وقتی محمود طرزی به حیث وزیر مختار افغانستان در پاریس بودند، گرفته شده است. (طرزی با شماره 1 و کسان دیگر با شماره ها، بعضاً منسوب به اعضای خانواده محمود طرزی میباشد).

وقتی سپهسالار محمد نادر خان در سرطان 1303 (جون 1924) به حیث وزیر مختار افغانستان در پاریس مقور شد، تقرر ذوالفقار خان را که یکی از معتمدان شان بود، به حیث یکی از منتظمان امور شاگردان از وزارت معارف تقاضا کرد که مورد قبول واقع شد. موصوف بعدها در دوره سلطنت محمد نادرشاه و صدارت سردار محمد هاشم خان به حیث مشاور اول صدارت، معین وزارت خارجه و نیز وزیر فواید عامه مقرر گردید. در این عکس ذوالفقار خان با تعدادی از شاگردان در پاریس دیده میشود. متأسفانه نام دیگران در عکس در دسترس نبود. (ذوالفقار خان با عصا در دست، از چپ به راست - نفر دوم نشسته)

اعزام گروپ دوم به جرمنی:

به دلیل اینکه مراتب ویژه برای شاگردان اعزام جرمنی تا آنوقت اکمال نگردیده بود، گروپ دوم ناگزیر باید مدتی انتظار می ماندند. لذا آنها سه ماه بعد یعنی در حوت 1300 (مارچ 1922) به آنصوب حرکت کردند. در این روز بار دیگر محفل با شکوه در قصر استور وزارت امور خارجه در کابل جهت وداع با شاگردان برگزار گردید که در آن شاه امان الله غازی و اراکین ارشد ملکی و نظامی، اهل معارف و معلمان

مکتب حبیبیه به شمول محمد سلیمان وزیر معارف تشریف آورده و بار دیگر شاه غازی نصایح پدران خود را گوشزد شاگردان کرد و حین وداع از خدای بزرگ طالب موفقیت آنها و برگشت مع الخیر شان به وطن با دست ها و دماغ پر از علم و دانش گردیدند. مراسم وداعیه با این گروپ نیز به عین شکل گروپ اول بود و سفر شان نیز بوسیله موتر از کابل تا پشاور و از آنجا تا بمبئی به وسیله قطار آهن و سپس با کشتی روانه اروپا شدند.

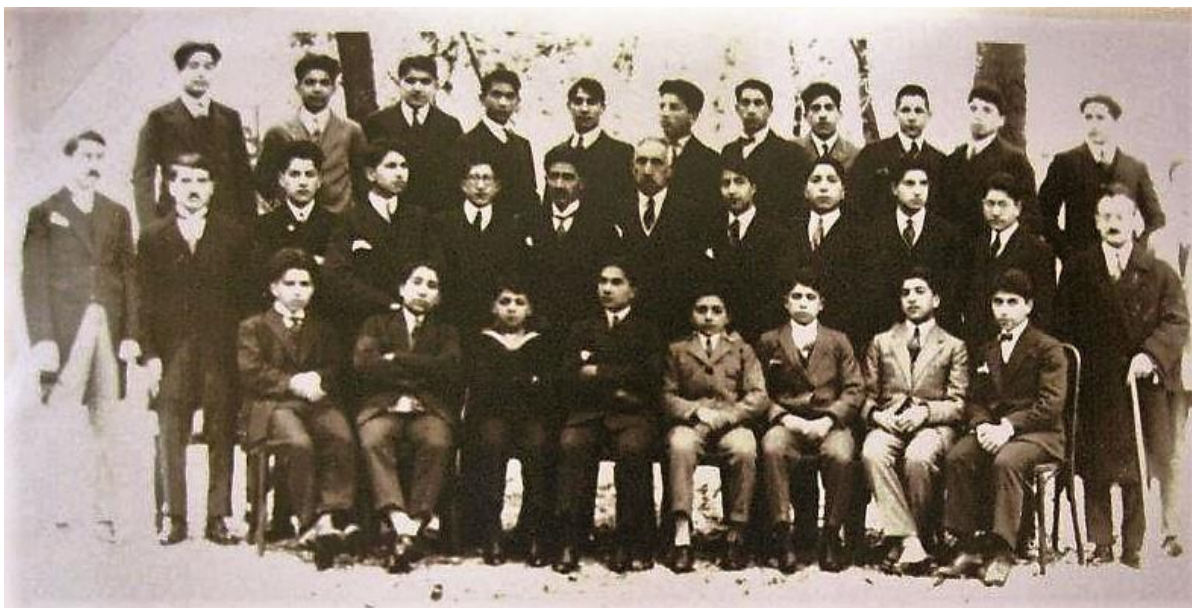
د پانو شمیره: له 3 تر 5

افغان جرمن آنلین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: د لیکنی د لیکنیزې ښې پازوالې د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په څیر و لولئ

یک عکس تاریخی: روز حرکت یک تعداد شاگردان بصوب اروپا؛ در قطار دوم نشسته از راست به چپ نفر پنجم محمد سلیمان خان وزیر معارف و (بعد یک شاگرد) شخص شاه غازی در بین شاگردان و بزرگان دولت اعم از ملکی و نظامی که به استقبال این روز تاریخی در "قصر ستور" جهت وداع با نوجوانان تشریف آورده بودند، دیده میشود.

گروپ دوم طلاب افغان که در مارچ 1922 جهت تحصیل به جرمنی اعزام شدند. این فوتوی دسته جمعی احتمالاً در سال 1924 در برلین گرفته شده است که اینک به معرفی هریک با وظایف شان بعد برگشت به وطن (تاجای معلوم) پرداخته میشود:

از راست به چپ - قطار نشسته: 1 - محمد انور پوپل (ترجمان بانک ملی)، 2 - میرمحمد کاظم پسر میرهاشم خان وزیر مالیه (معلم آلمانی درلیسه امانی)، 3 - محمدحسین کامران پسرعظیم الله خان وزیر مختار افغانستان در روم (ترجمان سفارت آلمان در کابل)، 4 - شهزاده محمد امین جان پسر امیر حبیب الله خان سراج الملت، 5 - عبدالرشید جلیا (معلم لیسه امانی متخصص تیاتر)، 6 - میرعبدالرشید بیغم (رئیس تربیه بدنی وزارت معارف)، 7 - حنان خان امان (ترجمان هوخست)، 8 - داکترسید سلطان پسر سید احمدشاه خان، قطار اول ایستاده: 1 - مدیر مکتب (آلمانی)،

د پانو شمیره: له 4 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنی د لیکنیزی ښی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ

2 - علی احمد خواهر زاده میرهاشم خان وزیر مالیه (ترجمان سفارت آلمان در کابل)، 3 - پوهاند داکتر عبدالله ناصری (استاد فاکولته علوم - پوهنتون کابل)، 4 - محمد عتیق رفیق (وزیر زراعت)، 5 - عبدالغفور برشنا، 6 - سردار عبدالرسول خان منتظم متعلمین در آلمان (پدرداکتر عبدالقیوم رسول)، 7 - جنرال احمد علی لودین (وزیر مختار افغانستان در برلین)، 8 - محمد نبی ضرابی (متخصص مسکوکات)، 9 - انجنیر علی احمد شیرزی استاد لیسه امانی و مدیر تعمیرات وزارت صحیه)، 10 - داکتر عبدالله طرزی (داکتر دندان، مدیر مجله صحیه)، 11 - یکی از معلمین آلمانی، 12 - یکی از معلمین آلمانی، **قطار دوم ایستاده:** 1 - عبدالغنی (رئیس بانک رهنی و تعمیراتی)، 2 - داکتر غلام فاروق (وزیر صحیه و سفیر افغانستان در آلمان)، 3 - انجنیر احمد شاه (مهندس)، 4 - غلام محمد فرهاد (رئیس شرکت برق و شاروال کابل)، 5 - انجنیرمیراحمد (مهندس تعمیرات شاروالی کابل و استاد آلمانی در لیسه نجات)، 6 - داکتر عبدالرحیم شریفی (وزیر صحیه و نائب الحکومه قندهار)، 7 - (؟)، 8 - داکتر نظام الدین (رئیس شفاخانه مستورات کابل)، 9 - فقید حکم چند (معاون بانک ملی افغان)، 10 - انجنیر سیدعبدالاحد پسر سید احمد شاه خان (معین وزارت معادن و صنایع)، 11 - پسر ناظر صفر خان و چند نفر دیگر که در عکس فوق نیستند، از جمله: انجنیر محمد اسحق (مدیر تعمیرات وزارت معارف)، محبوب (پسر محمودخان یاور).

سرپرست این گروپ شاگردان در جرمنی اول غلام غوث خان و سپس سیدمحمد هاشم خان [برادر میرسیدقاسم خان] و بعداً عبدالرسول خان [پدرداکتر عبدالقیوم خان رسول] تعیین شدند. قابل ذکر است که سرپرست های شاگردان در فرانسه و جرمنی وظیفه داشتند تا طبق دستور نامه شاهی از امور عمومی شاگردان مراقبت و نظارت و شاگردان نیز باید هدایت شانرا جداً رعایت نمایند. این دستور نامه مشتمل بر 18 ماده بود که بعضی مواد آن چنین حکم میکرد: - طلاب در سفر و حضر پایند فرایض اسلامی باشند؛ - در احوال، اقوال و افعال خود عزت و شرف افغانستان و پادشاه آنرا نگهدارند؛ - وقتی طلاب نصرانی انجیل بخوانند و یا در کلیسا بروند، آن ساعت برای طلبای افغانی درس قرآن مجید در اتاق شان و درس دینیات داده شود...؛ - در باب غذا و دوا تحقیق کند که اشیای حرام بآن مخلوط نباشد؛ - سرپرست به موقع عیدین و محرم و میلاد و جشن جلوس استقلال مجالس منعقد و بزرگان را دعوت کرده، درباره خوبی های اسلام و افغانیت بیانات دهند؛ راجع به امور درسی شاگردان و مصارف شان هر دو ماه به وزارت معارف راپور دهد؛ با مدیر و معلمان در مورد شعبی که مناسب لیاقت و خواهش شاگردان باشد، مشوره کند؛ از اختلاط طلبای جوان با دختران و زنان در تنهایی ممانعت کلی نماید؛ اگر روابط طلبای جوان با زنی ثبت شد یا شراب خورد و یا قمارزد و یا گناه کبیره مرتکب گشت و یا اقدام بر حرکت مخالف سیاست افغانستان نمود، فوراً خرج و جیره اش را معطل و پس بوطن راهی اش کند؛ شاگرد را از محافل رقص و تماشای عبث منع و در سیر و تماشای مفید که از آن معلومات و عبرت حاصل شود، همراهی کند؛ شاگردان را از مجالس سیاسی و شمولیت بیک فریق یا دیگر مجتنب ساخته مشغول باکتساب فنون محوله شان داشته باشد. (متن مکمل این دستورنامه دیده شود: مأخذ بالا، صفحه 342 تا 344)

(ادامه دارد)

د پانوی شمیره: له 5 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرو لو مخکې په څیر و لولی